

קן לואץ' וה"ריאליזם הביקורתי"

קנת לואץ' נולד בנאנאיטון, ווארוויקשייר, ב-17 ביוני 1936, בריטניה. הוא היה בן 3 כשפרצה מלחמת העולם השנייה והרחוב הסמוך למקום מגוריו הופצץ על ידי הגרמנים. כנער הוא היה נאטי בקשר לתיאטרון, הוא התלהב משייקספיר והיסטוריה. תחביבו היה לבקר בכנסיות ישנות ולצלם מצבות ואתרים עתיקים. הוא היה גר שלושים מייל מהתיאטרון הקרוב וכדי לתפוס את המחזה השייקספירי של אחר הצהריים או אפילו הצגת ערב הוא היה רוכב על אופניו. לפעמים הוא היה מגיע הבית בשתיים לפנות בוקר. נאנאיטון העיר שגדל בה היא עיר תעשייתית פשוטה. היו בה ארבעה בתי קולנוע, לואץ' לא התחבר כל כך לקולנוע אבל העדיף לראות סרטים איטלקיים וצרפתיים שהיו לפי דעתו הרבה יותר טובים מהאמריקאיים. סרטים בריטיים הוא לא זוכר שראה. הוא לא דמיין לעצמו שיעבוד בקולנוע. מבחינתו ללכת לסרט זו היתה דרך להעביר שעתיים.

לאחר שסיים את לימודיו בבית הספר התיכון על שם המלך אדוארד השישי בנאנאיטון, התנדב לשנתיים של שרות לאומי שבסופן התקבל ללימודי משפטים בקולג' ST. PETER'S HALL באוקספורד. בזמן לימודיו כיהן לואץ' כנשיא אגודת הדרמה וכמזכיר מועדון התיאטרון הניסיוני של תלמידי האוניברסיטה. לאחר תקופה קצרה כשחקן בתיאטרון הרפרטוארי ובוסט אנד הלונדוני הצטרף לואץ' לתיאטרון הרפרטוארי של נורתהמפטון כעוזר במאי, בעזרת מלגה שקיבל מרשת הטלוויזיה ABC.

ב-1963, כשעמד הבי.בי.סי להשיק את הערוץ השני שלו, צורף לואץ' אל שורותיו כבמאי טלוויזיה מתלמד. שם התמודד לראשונה בבימוי דרמה ריאליסטית בת חצי שעה. מיד לאחר מכן ביים לואץ' שלושה פרקים בסדרת הטלוויזיה מיתולוגית Z CARS, סיפורם של בלשים, שוטרים ופקידי תחנת משטרה ביוטאון, עיר קטנה ליד ליברפול. הסדרה נודעה בשל הטיפול הריאליסטי והקשוח למאורעות שהיא מגוללת וזכתה להצלחה בשנות השישים בבריטניה.

במהלך ארבעים שנות העבודה שלו פיתח לואץ' את מה שמכונה "ריאליזם ביקורתי" – נטורליזם ניסיוני בשירות ביקורת חברתית. באמצע שנות השישים נע לואץ' לעבר סגנון נטורליסטי-הסתכלותי, שמטרתו שחזור החיים עצמם בדיוק מרבי. תכונות ה"סינמה וריטה" שבסרטיו הכרחיות לשם חשיפת תמונת המצב החברתית-פוליטית שבה הוא מתרכז. סרטיו של לואץ' עוסקים בריקבון חברתי ושבר אידיאולוגי ובעלילות נטולות סנטימנטים שבמרכזן אנטי-גיבורים בני מעמד הפועלים הנאבקים לעשות את המעט שביכולתם כדי לגמור את החודש ולהפוך את החיים למעט יותר נסבלים. מולם ניצב דיכוי ממסדי וקפיטליסטי חסר פנים ואנונימי: החברה האדישה בעידן התאצ'ריסטי והפוסט-תאצ'ריסטי, ששורשיה נעוצים עוד באנגליה ואירלנד שאחרי מלחמת העולם הראשונה ב DAYS OF HOPE, ונשלחים אל תוך האורבניות השוחקת של גלזגו בבריטניה של טוני בלייר בסוף שנות התשעים ב"קוראים לי ג'ו" ומעבר לכך אל ספרד הפשיסטית ב"על תמימות וחופש" ואפילו זוועות המחותרת בניקרגואה ב"שירת של קרלה".

לואץ' מצייר את החיים כמות שהם ולא נכנע לפיתויים כגון סגנון מלאכותי וסוף טוב, העולם המצטייר בסרטיו רחוק מלהיות מקום נעים ונוח, ואינו מזמן תקווה להיאחז בה או פתרונות להאמין בהם.

למרות הסרטים המדכאים והמדכדכים במרבית סרטיו לואץ' משאיר ניצוץ של תקווה היכול לפרוץ ללהבה בכל רגע, שכן לואץ', בדרכו השקטה, הוא גם ריאליסט פסיכולוגי. ב"גם זו אהבה" גיבורה חיה בציפייה שבנה יגיע לגיל שבו יתחיל לקבל דמי אבטלה. ב"גשם של אבנים" הגיבור משיג בסופו של דבר את השמלה המיוחלת לטקס אכילת לחם הקודש. ב"ליידיבירד" ימשיכו מגי וחורחה לנסות לאחד את משפחתם, ב"קוראים לי ג'ו" יש סיכוי שהגיבור האלכוהוליסט ייגמל ואהובתו תחזור אליו. כשניצוץ התקווה כבה באחד מגיבוריו של לואץ' כמו בסרטיו "קס" ו"מי אשם?" – המסר המתבקש הוא שהגיעה השעה שהחברה הסובבת אותם תכיר בתחלואיה ובאי השוויון שבה. אם המאבק בסרטיו נראה אינסופי, הרי שכמו בחיים עצמם, יש בהם הקלה מסוימת ברגעים של טקסים חברתיים והגשמה עצמית, גם אם סרטיו מתמקדים בשלילת זכויותיו הבסיסיות של האדם, הם גם חוגגים את ניצחון רוחם של החיים עצמם – עדות להומניזם החובק כל שבבסיסם. מורשתו של לואץ' טמונה בעיקר בראי שהעמיד מול תמונת המצב החברתית שבבריטניה מ-1965 - עד סוף המאה העשרים. אף קולנוען אחר לא תיעד את השנים הללו בכל כך הרבה מרץ, עוז רוח, להט והתמסרות. בין אם סרטיו צונזרו או זכו לצפייה נרחבת, לואץ' לא עיף מלהתמקד בעוול החברתי על כל גווניו: בליגה נגד הפלות, בעיית מחוסרי הבית, תנאי עבודה לא בטיחותיים, אבטלה, משכורת שמתחת לקו העוני, אוזלת יד של רשויות הסעד ובריאות הנפש, עוולות פוליטיות, אימפריאליזם, פשיזם ועוד אם הוליד הקולנוע הבריטי רנואר משלו – הרי זה קן לואץ'. ועל תעשיית הקולנוע, כמו על כולנו, לראות את עצמה כבת מזל, מפני שקולות התרסה אמיתיים כשלו נדירים בימים אלה.

קן לואץ' על סרטו גשם של אבנים (1993)

עלילת הסרט מתרחשת במנצ'סטר והיא מתארת אנקדוטה מקו החזית. כיצד מנסים אנשים מן השורה להתמודד עם החיים בצפון אנגליה של אותו זמן. הסרט מתמקד בזוג קתולי שבתם בת השבע עומדת לפני טקס אכילת לחם הקודש, ולכן צריך לקנות לה שמלה. הם כל כך עניים שאין להם גרוש על הנשמה, אז כיצד ישיג הבעל, בוב, שהוא מובטל, כסף לשמלה? הסרט מספר איך הוא מנסה לגייס את הכסף ומתאר את הצרות שהוא נכנס אליהן. זו בעצם קומדיה על חובות, אבל עם עוקץ. לעומת מרבית הסרטים של קן לואץ' המתארים מציאות קשה ב"גשם של אבנים" יש קרן אור בחשיכה. יש בו חום ועדינות, מה שקורן מאנשים פשוטים כמו בוב ואשתו כשאתה פוגש בהם. לואץ' החליט לספר סיפור פשוט לכאורה, שדרכו נחשפת דרך חיים שלמה – אנשים שמנסים להחזיק את הראש מעל המים במציאות הטרופה שלהם.

זהו סרט על אנשים שחוטפים מכות מכל כיוון אבל לא נשברים. מה שחשוב אצל בוב זה שהוא לא נהרס מבפנים, ומנסה אנושות לשמור על הכבוד העצמי שלו. זה גם על סוגי מוסריות שונים. אין שום פשע בגניבת כבשה שרועה על הגבעה על מנת למכור את בשרה לשוחט או בגניבת פיסות דשא מהמדשאה של מועדון המפלגה השמרנית. זה לפי כללי המשחק. אבל אתה לא אורב לטרף בני מינך, כפי שעושים המלווים בריבית. זה לא יעלה על הדעת.

הלוואה בריבית היא תופעה נפוצה ביותר בקהילה הזאת ובהרבה אחרות. זה היה חלק טבעי מאוד של הסיפור ולא יוא דופן בכלל למקום ולזמן. ברור שהתוצאות בסופו של דבר הן הרוות אסון. היתה סכנה שניצור מלודרמה והיינו מאד מודעים לה. במרבית סרטי אנשים מגיעים לדרגה כה קשה של נואשות, שהם חייבים להכות חזרה, וזה מה שעושה בוב כשהוא נתקל במלווה בריבית במגרש החנייה. המוקש האמיתי היה בסצינה עם הכומר, כשבוב מתוודה על הרצח והכומר אומר "שהמלווה בריבית יילך לעזאזל". אנשים בדרך כלל צוחקים או מחייכים כשהם רואים אותה, בעיקר כי אתה לא מצפה לתגובה כזאת מכומר. הסצינה הזו הכרחית כי חשבנו שזה ינפץ את בועת רגשי האשם של בוב.

נטורליזם – החל כזרם ספרותי בתחילת הרבע אחרון של המאה ה-19, הושפע מהתפתחות מדעי הטבע בשאיפתו לדייקנות בסיפור ולפירוט מירבי של תיאורי מצב והתנהגות. נושאו מעוגנים במאבקן של היחיד בחברה במגמה לחשוף את מומי החברה, מצוקות האדם, יצריו וחולשותיו. הנטורליזם נוטה לפסימיות של האדם מול מיעוט סיכוייו להשתנות או להשתחרר מיצריו. הסופר הנודע אמיל זולא הוא היוצר החשוב ביותר שכתב בסגנון זה.